

între document
și ficțiune

Mircea cel Bătrîn *

Această primă scriere teatrală de Dan Tărchilă centrată pe un conflict inspirat din istorie a fost citită cu sentimentul că autorul actualizează inspirat modalități eroic-evocatoare din centenara noastră dramaturgie consacrată voievozilor. Versiunile scenice au accentuat portretul parcă desprins dintr-o frescă al ctitorului de la Cozia, sugestiile venind desigur și din text.

O rodnică tradiție culturală ne așază în față, încă din anii de școală, două chipuri ale lui Mircea cel eminescian, vizionar, al „bătrînului” cu geniu diplomatic și cu braț pedepsitor, un chip de țaran sau de păstor, și imaginea murală din mănăstirea olteană, cu trăsături de războinic slavo-bizantin, cruciat al veacului său crîncen. Coborîtor direct din voievozii munteni ai enigmaticului secol al XIII-lea, Mircea reușește, la numai trei decenii după întemeierea Țării Românești de către Basarab I (1310—1352), să o așeze printre forțele militare și economice ale sud-estului european.

Dacă poezia lirică a nemurit acest ctitor de țară — prin Grigore Alexandrescu și Mihai Eminescu —, poezia dramatică nu-l fixase în dimensiunile sale naționale; explicația stă, poate, în faptul că o capodoperă, *Vlăicu-Vodă* a lui Davila, a sorbit izvoarele aceleiași epoci, exprimînd-o esențial.

---

* Dan Tărchilă, „Io, Mircea Voievod”

Dan Tărchilă, făcînd deci operă de pionierat, a primit întreagă această moștenire spirituală; tehnic vorbind, drama sa reconstituie, potrivit tradiției literar-istorice, o figură de epopee. O face însă într-un fel anume, inspirat în principal de marea carte pe care se întemeiază piesa sa P. P. Panaitescu, „Mircea cel Bătrîn”. Editura „Casa Școalelor”, 1944.

Ideea centrală a dramei n-a fost relevată în comentarii, în bună parte din cauza schimbării de accent produsă sub reflectoare. Foarte teatral, textul i-a tentat pe regizori exclusiv din unghiul eroicului, al retoricului, tratate la un nivel superior didactic. Citit atent și căutîndu-și sursele documentare, el relevă o fină gândire de istoric. Nu este o dramă războinică, ci o dramă diplomatică, întemeiată pe constatarea lui P. P. Panaitescu (op. cit.), fundamentală pentru precizarea poziției lui Mircea în istoria românilor: „Cutează să gîndească... la stăpînirea împărăției turcești, înlătură un sultan, ridică pe altul, apoi pe al treilea. Oștile lui luptă pe Cornul de Aur lingă Bizanț și la Salonic. O asemenea politică n-a mai făcut nimeni, n-a mai gîndit-o nici un domn român”. Tulburătoare idee, pentru o piesă istorică! Un domnitor văzut printr-un act politic cu urmări capitale pentru viitorul patriei lui...

Timpul dramaturgic este cuprins între 1409 și 1413, ani cînd Bizanțul agoniza, împresurat de statul otoman, scîndat, acesta, după moartea lui Baiazid Ildırım între fiii săi Soliman și Mohamed. Voievodul valah avea a se teme de Soliman, sultanul părților europene ale moștenirii celui învins la Rovine (1394), dar învingător la Nicopole (1396).

Prin Chilia dobrogeană și de pe drumurile ocolite ale cetății Dîrstor (Silistra), oameni de taină, bătuți de vînturile Asiei, soseau în munții Argeșului cu rapoarte amănunțite despre frămîntările colosului ce se pregătea să spulbere creștinătatea; astfel încît, pentru o vreme, în cetatea de scaun a Basarabilor se află adevăratul centru antiotoman al continentului. Ultima cruciadă a Apusului catolic arădase, prin dezastrul de la Nicopole, că papalitatea și principii nu pot salva romanitatea orientală.

Întîmplător sau nu (nici N. Iorga, nici C. C. Giurescu sau P. P. Panaitescu nu precizează), Mircea află de existența unui al treilea fiu al lui Baiazid, ostatic al emirului Caramaniei (ținut în sud-

estul Asiei Mici), Musa Celebi. Solii voievodului îi înduplecă pe emirii musulmani și minusculelor state să-l trimită pe Musa Celebi în Carpați și îi îndeamnă să vadă în neînsemnatul vlăstar pe viitorul sultan al imperiului unit!

Sosirea la curtea argeșeană a „păgfnului” ce urma să devină, cu ajutorul românesc, stăpînul Asiei și al sudului Dunării este nucleul dramatic al piesei lui Dan Tărchilă, în care se dezvoltă știuta teză a „chinurilor unui domn român”. Ca erou literar, Mircea se exprimă în tensiunea acestui act politic, ce putea să încolțească doar într-o minte de diplomat genial.

Pentru ca alianța cu viitorul sultan să aibă trăinicie deplină, domnitorul, spre indignarea evlavioșilor curteni, își dă fata turcului. Prilej pentru dramaturg de a adînci perspectiva tragică a jertfelor pentru idealul neațîrnării. (Doamna țării, Mara, își urăște bărbatul pentru că i-a sacrificat copila, și-l părăsește, luînd drumul Ungariei natale. De fapt, originea Doamnei Mara este incertă. C. C. Giurescu înclină să creadă că nu este de neam angevin, ci mai degrabă descendentă de despot sîrb.)

Faptul însoțirii domniței (în piesă. Arina, în anale, nenumită) cu un bărbat străin de legea ei nu era ieșit din comun. Suverani din Peninsula Balcanică aveau și ei fiice în haremurii și împăratul bizantin Ioan VI Cantacuzino, și țarul Ioan Alexandru din Tirnovo, și despotul sîrb Lazăr... Musa Celebi înșuși era fiul surorii despotului sîrb Ștefan Lazarevici!

Relațiile lui Mircea cu neînsemnatul, acum, rîvnitor la „stăpînirea lumii” n-au fost totuși cordiale. Coo le înfățișează scriitorul. Proclamat sultan la Adrianopol, în 1410, Musa Celebi, este iernă înfrînt de fratele său Soliman și-si recapătă tronul abia cu un an mai tîrziu, cu noi subsidii în oaste și hani din partea domnitorului român. Prin mișlocirea protectorului său, Musa încheie alianță cu Venetia, cetatea doșilor fiind uimită de această ciudată întorsătură a sortii. (Pentru noi, românii, este întiul prilei, atestat documentar de a trimite soli în republica venetiană.)

Doi ani încearcă sultanul Musa să afile un echilibru politic într-un stat pe care nu știe să-l consolideze. Învoielile cu Mircea sint ținute vag (se prevederat, acagiî nu mai pîrjolesc Cîmpia Dunării), amestecul abuziv al sultanului în rivalitățile balcanice ale nestăpînitorilor despoti determinîndu-l pe domnitor, după amară așteptare, să caute apropierea de Mohamed. (În piesă, Mohamed amenință cu oaste malul românesc al Dunării, ceea ce-l face pe voievod să pornească spre cetatea Dîrstorului, la hotarul sudic.)

Dacă în iulie 1413 Musa Celebi este prins și ucis de Mohamed, Mircea nu avea a se teme de minia noului stăpîn. El pregătise cu grijă apropierea de puternicul vecin, ca urmare a repetatelor dovezi de nevolnicie a celui în care, o clipă, văzuse întreruperea virtuților de stăpînitor al Imperiului otoman.

Scriitorul Dan Tărchilă imaginează, în epilogul dramei, o ultimă, desperată, încercare a lui Musa Celebi de a cere ajutor protectorului său, aflat în tabăra de la Dîrstor. Pentru dramaturg, momentul acesta era necesar în finalul apoteotic al scrierii, final intrucitva contradictoriu, dar redactat în cea mai bună tradiție a dramei noastre romantice nu în vremelnice legături diplomatice stă țaria domniei, ci în straja sabiei și în voînța obștească de neațîrnare. Infruntarea cu Mohamed sugerează perpetua primejdie ce amenință țara. Mircea cel Bătrîn (1386—1418) și-a asociat la domnie pe fiul său Mihail, înfățișat întii nevîrstnic, apoi crescut în lupte și apt să păstorească.

Cît privește titlul dramei, *Io, Mircea Voievod*, sintagmă din titlul de domnie întărit în hrisoave, el sugerează într-adevăr voînța autocrată a domnitorului „Io” înaintea numelui de voievod, în istoria noastră, este prescurtarea lui Ioan, după modelul slav al celui de-al doilea imperiu bulgar (Ioniță Asan), o imitație de cancelarie (apud P. P. Panaitescu; idem C. C. Giurescu, „Istoria românilor”). Dealtfel, prescurtarea lui Ioan în Io este întilnită în paleografia și numismatica bizantină a vremii.

Tipărită inițial în revista „Teatrul” (nr. 8, 1966), această dramă istorică propunea, într-un nou climat cultural, un mod tradițional de restituire a istoriei prin verbul teatrului. Bune lecturi, un pătrunzător simț al istoriei, har literar s-au conjugat firesc, pentru desenarea unui viguros portret voievodal. Documentul — mai bine spus, interpretarea lui într-o carte clasică, cea a lui P.P. Panaitescu — a fost urmat riguros, cu vădite intenții pedagogice, fără ostentații și reșorică sunătoare, preluat într-un text luminos, liric, cu sevă literară, ilustrînd atît de necesara specie a „teatrului patriotic”.

Ionuț NICULESCU

Repere :

- Dan Tărchilă, „Trei piese istorice”, Editura „Eminescu”, 1977.
- P.P. Panaitescu, „Mircea cel Bătrîn”, Casa Școalelor, 1944.
- C.C. Giurescu, „Istoria românilor”, vol. I, ed. a V-a, 1946.
- N. Iorga, „Istoria românilor”, vol. III — „Ctitorii”, București, 1937.
- P.P. Panaitescu, „Documentele Țării Românești”, București, 1938.